

Cumhuriyet Döneminin Muhalif Siması

Kâzım Karabekir

-Din, Toplum ve Eğitim Görüşleri-

Dr. Tahir KÜÇÜK

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1568

FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Eskiyeni Yayınları

Yayın No | Publication Number: 302

Kitap Adı: Cumhuriyet Döneminin Muhalif Siması Kâzım Karabekir

-Din, Toplum ve Eğitim Görüşleri-

Book Title: The Opposition Figure of the Republican Period Kâzım Karabekir

-Religion, Society and Education Views-

ISBN: 978-625-5536-15-0

DOI: doi.org/10.70458/fcr.9786255536150

Yazar | Author: Tahir KÜÇÜK | orcid.org/0000-0002-0250-9332

Kurum | Institution: Milli Eğitim Bakanlığı

ROR ID: ror.org/00jga9g46

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book – Monograph

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 148

Yayın Tarihi | Publication Date: Mart | March 2025

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HBLW | 20. yüzyıl tarihi | 20th century history

BISAC: HIS026000 | Türkiye Tarihi | History / Middle East / Turkey & Ottoman Empire

THEMA: NHK | Türkiye tarihi | History of Turkey

LC: DR592.K3 | Kazım Karabekir ve Türkiye Cumhuriyeti tarihi | Kazım Karabekir & History of the Republic of Turkey

Atf Bilgisi | Cite as: Küçük, Tahir. *Cumhuriyet Döneminin Muhalif Siması Kâzım Karabekir -Din, Toplum ve Eğitim Görüşleri-*. Ankara: Eskiyeni Yayınları, 2025.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Cumhuriyet Döneminin Muhalif Siması

Kâzım Karabekir

-Din, Toplum ve Eğitim Görüşleri-

Dr. Tahir KÜÇÜK

Ankara 2025

Yazar Hakkında | About the Author

Dr. Tahir KÜÇÜK

07.02.1992 Erzurum doğumlu olan Tahir KÜÇÜK, ilkokul ve ortaokul eğitimini burada tamamlamıştır. 2011 yılında lise eğitimini Kütahya Simav'da tamamlayan yazar, Lisans eğitimini Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümünde (2015), Yüksek Lisans eğitimini Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim dalında (2018), Doktora Eğitimini ise Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim dalında tamamlamıştır (2023). 2015 yılında MEB'de Öğretmen olarak görev yapmaya başlayan yazar, halen bu görevini sürdürmektedir. Temel ilgi ve çalışma alanları: Din Sosyolojisi, Din Eğitimi, Cumhuriyet Tarihi, Din-Devlet İlişkileri, Dini Grup ve Cemaatler, Aile Sosyolojisi gibi başlıklardır. Yazar'ın bu alanlarda yayımlanmış birçok eseri vardır.

Tahir KÜÇÜK was born in Erzurum on 07.02.1992 and completed his primary and secondary school education there. The author, who completed his high school education in Simav, Kütahya in 2011, completed his undergraduate education in the Department of Religious Culture and Ethics Teaching at Sakarya University, Faculty of Education (2015), his master's degree in the Department of Philosophy and Religious Sciences at Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences (2018), and his PhD in the Department of Philosophy and Religious Sciences at Hitit University, Institute of Social Sciences (2023). The author, who started working as a teacher at the Ministry of National Education in 2015, still continues this duty. His main areas of interest and work are: Sociology of Religion, Religious Education, History of the Republic, Religion-State Relations, Religious Groups and Congregations, Sociology of the Family. The author has many published works in these fields.

Kitap Hakkında

Cumhuriyet Döneminin Muhalif Siması

Kâzım Karabekir

-Din, Toplum ve Eğitim Görüşleri-

Bu çalışmada, İstiklal Harbi'nin kazanılmasında ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında önemli katkıları olan Kâzım Karabekir Paşa'nın Cumhuriyet öncesi ve sonrasında din-devlet ilişkileri çerçevesinde yaşanan birtakım tartışmalardaki konumu ve düşünceleri ele alınmıştır. Yeni bir rejim olan Cumhuriyet'in temellerinin atılmasında ve bunun Türk toplumuna sunulmasında şüphesiz ki bazı zorluklar ortaya çıkmıştır. Söz konusu bu zorlukların başında Türk toplumunun geleneksel ve muhafazakar yapısı gelmektedir. Cumhuriyetle birlikte gündeme gelen bazı yenilik düşünceleri, devlet erkinin dine bakışını göstermesi açısından çeşitli tartışmalara sebep olmuştur. Devleti yöneten askeri kadro içerisinde yer alan Kâzım Karabekir, tüm bu tartışmalar içerisinde kendine özgü düşünce ve tavırlarıyla Mustafa Kemal Atatürk ve yakın çevresine gerek Cumhuriyet öncesinde gerekse de sonrasında muhalefet etmiştir. Bu muhalefet sonucu resmi tarih anlayışı Karabekir'i kimi zaman istenmeyen adam ilan etmiştir. Özellikle Cumhuriyet sonrası devletin dine bakış açısını yansıtan bazı laik görüşlere muhalefet etmesi sebebiyle yer yer gerici ve şeriatçı ithamlarına maruz bırakılmıştır. Bu açıdan Kâzım Karabekir'in din-devlet ilişkileri başlığı altında değerlendirilebilecek birtakım gelişmeler karşısındaki tavır ve tutumu, resmi ideoloji sebebiyledir ki objektif değerlendirmeleri pek mümkün kılmamıştır. Karabekir'in muhalif kişiliği, belli bir kesim tarafından ideolojik olarak eleştirilmekte, yine belli bir kesim tarafından da resmi tarih anlayışına ve Mustafa Kemal Atatürk'e karşı alternatif bir kişilik olarak aynı gerekçelerle yüceltilmektedir. Bu

açından Kâzım Karabekir'in din, toplum ve eğitime dair düşünceleri muhalif kişiliğinin arka planını yansıtmaya açısından önemlidir. Bu doğrultuda çalışma doküman incelemesi yöntemi kullanılarak, başta Kâzım Karabekir'in kaleme almış olduğu eserler, o döneme ait tarihi ve siyasi belgeler, konuyla ilgili kişilerin anıları, basına yansıyan haberler ve ilgili akademik literatür taranarak hazırlanmıştır. Bu dönemde yaşanan tartışmalara bakıldığında Kâzım Karabekir'in muhalif tutumlarının gerçekten de iddia edildiği gibi tutucu ve gerici bir karakter yapısından kaynaklanmadığı anlaşılmaktadır. Siyasi konjonktür gereği yeni rejimi ayakta tutma adına, yapılan her türlü eleştiri ve itiraz sert tepkilerle karşılanmış ve bu eleştirileri yapanlar yenilik karşıtı, gelenekçi ve tutucu olarak etiketlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kâzım Karabekir, Din, Toplum, Eğitim, Din-Devlet İlişkileri, Muhalefet

About the Book

The Opposition Figure of the Republican Period

Kâzım Karabekir

-Religion, Society and Education Views-

This study examines the position and thoughts of Kâzım Karabekir Pasha, who made significant contributions to the victory of the War of Independence and the establishment of the Republic of Turkey, in certain discussions on religion-state relations before and after the Republic. Certain difficulties undoubtedly arose in laying the foundations of the Republic, a new regime, and in presenting it to the Turkish society. The traditional and conservative structure of the Turkish society comes first among these difficulties. Some innovative ideas that came to the agenda with the Republic caused various discussions in terms of showing the state authority's view of religion. Kâzım Karabekir, who was among the military cadre that governed the state, opposed Mustafa Kemal Atatürk and his close circle with his unique thoughts and attitudes both before and after the Republic. As a result of this opposition, the official understanding of history sometimes declared Karabekir *persona non grata*. He was occasionally accused of being reactionary and pro-Sharia because he opposed certain secular views that reflected the state's view of religion, especially after the Republic. In this respect, Kâzım Karabekir's attitude and stance towards certain developments that can be evaluated under the heading of religion-state relations has not made objective evaluations possible due to the official ideology. Karabekir's oppositional personality is criticized ideologically by a certain group, and he is glorified by a certain group for the same reasons as an alternative personality against the official understanding of history and Mustafa Kemal Atatürk. In this

respect, Kâzım Karabekir's thoughts on religion, society and education are important in terms of reflecting the background of his oppositional personality. In this direction, the study was prepared by using the document review method, primarily by scanning the works written by Kâzım Karabekir, historical and political documents belonging to that period, memoirs of people related to the subject, news reflected in the press and relevant academic literature. When the discussions that took place during this period are examined, it is understood that Kâzım Karabekir's oppositional attitudes did not really stem from a conservative and reactionary character structure as claimed. In order to keep the new regime alive due to the political conjuncture, any criticism and objection was met with harsh reactions and those who made these criticisms were labeled as anti-innovation, traditionalist and conservative.

Keywords: Kâzım Karabekir, Religion, Society, Education, Religion-State Relations, Opposition

ÖN SÖZ

Türk Kurtuluş Savaşı'nın şüphesiz ki önemli kilometre taşlarından biri olan Kâzım Karabekir Paşa, askeri kişiliğinin yanısıra siyasi ve entelektüel birikimiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşaması ve sonrasında oldukça aktif bir rol üstlenmiştir. Din-devlet ilişkileri çerçevesinde yaşanan gelişmelerdeki muhalif tutumu Karabekir'i dönemin askeri ve siyasi karakterlerinden ayırmaktadır. Ayrıca toplumsal meselelere yaklaşırken eğitim unsurunu özellikle ön planda tutması kendisinin bir diğer ayırt edici özelliğidir.

İki bölümden oluşan bu çalışmanın ilk kısmında Kâzım Karabekir'in hayatı, kişiliği ve askeri kariyeri ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci kısmında ise iyi bir değerlendirme yapabilmek adına Kâzım Karabekir'in din, toplum ve eğitim hakkındaki görüşleri tarihi ve edebi kaynaklardan yararlanılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyet'in ilanını takip eden yıllarda çeşitli görüşleri sebebi ile kendi yol arkadaşları tarafından saf dışı bırakılan Kâzım Karabekir, kanaatimizce dini meselelere duygusal yaklaşımının kurbanı olmuş, diğer taraftan dinin işlevselliğinden faydalanmak isterken gericilikle suçlanmıştır. Özellikle din-devlet ilişkileri çerçevesinde yaşanan tartışmalara yaklaşımı, bu suçlamalara kaynaklık etmektedir. Elinizdeki bu kitap, Kâzım Karabekir'in Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemdeki konumunu ele almaktadır. Bu açıdan kendisinin din, toplum ve eğitim ile ilgili düşünceleri ilgili akademik literatür taranarak okuyucuya sunulmuştur.

Son olarak bu çalışmanın ortaya çıkmasında çok kıymetli katkılarıyla hocam Prof. Dr. Hasan DAM'a, değerli eleştirileriyle Prof. Dr. Erkan PERŞEMBE ve Prof. Dr. Macid YILMAZ'a en içten şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	9
GİRİŞ	13
1. Araştırmanın Konusu	13
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	14
3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi	16
4. Literatür Bilgisi	16

BİRİNCİ BÖLÜM

KÂZIM KARABEKİR'İN HAYATI VE KİŞİLİĞİ

1.1. Aile Yapısı ve Çocukluk Dönemi	19
1.2. Öğrenim ve Askerlik Yılları	21
1.3. Kişiliği	23
1.4. Kalem Almış Olduğu Eserler	25

İKİNCİ BÖLÜM

KÂZIM KARABEKİR'İN DİN, TOPLUM VE EĞİTİM İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELERİ

2.1. Kâzım Karabekir'in Din ile İlgili Düşünceleri	29
2.1.1. Karabekir'in Dini Düşüncelerinin Oluşmasında Aile ve Çevresinin Etkisi	29
2.1.2. Millî Mücadele Döneminde Din	35
2.1.3. I. Meclis Dönemi Yaşanan Dini Tartışmalar	40
2.1.4. Cumhuriyet'in İlanı 50	
2.1.5. Din-Devlet İlişkileri Açısından Hilâfet Kurumu	54
2.1.6. Din-Devlet İlişkileri Açısından Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası	63
2.1.7. K. Karabekir'in Devrimlere Karşı Tutumu	72
2.1.8. Din-Devlet İlişkileri Açısından 1938 Sonrası	77
2.2. K. Karabekir'in Toplum ile İlgili Düşünceleri	81
2.2.1. Toplumun Unsurları	81

2.2.1.1. Milliyetçilik -----	81
2.2.1.2. Muhafazakârlık -----	85
2.2.2. Milli İrade -----	85
2.2.3. Medeniyet -----	89
2.2.4. Toplumsal Sorunlar -----	92
2.2.4.1. Ermeni Sorunu -----	92
2.2.4.2. Kürt Sorunu -----	96
2.3. K. Karabekir'in Eğitim ile İlgili Düşünceleri -----	101
2.3.1. K. Karabekir'in Eğitim ile İlgili Düşüncelerinin Oluşmasındaki Etkenler -----	102
2.3.2. Örgün Eğitimle İlgili Düşünceleri ve Faaliyetleri -----	104
2.3.3. Halk Eğitimi ile İlgili Düşünceleri -----	113
2.3.4. Eğitime Dair Düşündüğü Çeşitli Sosyal Faaliyetler ----	117
2.3.4.1. Kitap Bayramı -----	117
2.3.4.2. Ağaç Bayramı -----	118
2.3.4.3. İdman Bayramı -----	119
2.3.5. Eğitim Alanında Yapılan Bazı Reformlar -----	120
2.3.5.1. Harf Devrimi -----	120
2.3.5.2. Tevhid-i Tadrîsat -----	123
2.3.5.3. Üssü'l- Hareke -----	124
2.3.6. Din Eğitimi -----	126
SONUÇ VE ÖNERİLER -----	133
KAYNAKÇA -----	139
DİZİN -----	145

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

Türkiye Cumhuriyeti tarihi açısından önemli bir yere sahip olan Kâzım Karabekir Paşa, İstiklâl Harbi yıllarında kritik görevler yerine getirmiş ve sonrasında da mevcut siyasi durumda etkin bir rol üstlenmiştir. Tarihsel süreç içerisinde yaşanan gelişmeler dikkate alınarak Karabekir'in bazı konulardaki fikirleri, (din, toplum ve eğitim) bu çalışmanın temel konusudur. Bu bağlamda Karabekir'in din, toplum ve eğitim ile ilgili düşünceleri değerlendirilip, din-devlet ilişkilerindeki muhalif konumu anlaşılmasına çalışılmıştır.

Genel olarak teokratik temellere dayanan Osmanlı İmparatorluğu'nun, zaman içerisinde toplumun temel şekillendirici unsurları olan din, eğitim ve siyaset gibi alanlarda bir çözülmeye girmesi ve bunun sonucunda da toplumsal birlik ve beraberliğin zayıflaması gibi sebepler imparatorluğun yıkılmasında önemli bir etkidir. Bu gerçeği gören Osmanlı'nın son dönem askeri kadroları, yeni kuracakları ülke açısından, yukarıda bahsedilen unsurların modern anlamda gözden geçirilmesi gerektiğine inanmışlardır. Cumhuriyeti kuran yönetici kadro, ekseri itibari ile bu değerlerin "Uygar Batı" ile uyumlu olması gerektiği tezini savunmuşlardır. Bu askeri kadro içerisinde yer alan Kâzım Karabekir Paşa, Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde İstiklâl Harbini zafere ulaştırmış, sonraki nesillere Cumhuriyeti hediye etmiş önemli askeri şahsiyetlerden birisidir.¹

¹ Azmi Süslü, *Fikir, Siyaset ve Devlet adamı Kâzım Karabekir Paşa paneli*, Kale Ofset Matbaacılık Ankara 2000, s. 5.

Cumhuriyet'i kuran kadro içerisinde fikir ayrılıklarının yaşanması, özellikle Kâzım Karabekir'in konumunu farklı kılmaktadır. Nitekim Cumhuriyet'in ilân edilmesinden sonra Kâzım Karabekir'in resmi ideolojiye muhalif bir tavır takınması sonucu kendisine; gerici, yobaz, şeriatçı, hilafet yanlısı vb. gibi yakıştırmalar yapılmıştır. Kâzım Karabekir'in böyle bir ortamda özellikle toplumsal ve dinsel devrimlere muhalefet etmesi dikkat çekici bir gelişmedir. Din, toplum ve eğitim gibi konularda kendine özgü görüşlerinin olması bakımından da Karabekir önemli bir kişiliktir. Cumhuriyet'e giden yolda büyük çabalarının olmasına rağmen, Cumhuriyet sonrası; din, toplum ve eğitim gibi alanlardaki fikirleri her ne kadar o dönemde muhalefet olarak algılanıp göz ardı edilse de, Karabekir'in din, toplum ve eğitime ilişkin oldukça kapsamlı ve önemli düşünceleri bulunmaktadır. Buradan hareketle araştırmanın odak noktası, kuruluş aşamasındaki yeni Cumhuriyet'te devlete ve topluma yön verecek din, toplum ve eğitim anlayışı bakımından dönemin önemli figürlerinden birisi olan Karabekir'in fikirlerini ve düşüncelerini çeşitli yönleriyle ortaya koymaktır.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Kâzım Karabekir'in askeri ve siyasi kişiliği, ideolojik tarih anlayışı sebebiyledir ki hep tartışılmalıdır. K. Karabekir, resmi tarih anlayışı açısından muhalif kişiliğinden olsa gerek farklı zamanlarda farklı karakterlerle ortaya konmuştur. "Resmi ideoloji onu ne avucuna alabilmekte; ne de bırakabilmektedir. Atatürk'ün en yakın arkadaşı denmekte ama aynı zamanda Atatürk'e suikasttan idamla yargılanmaktadır. Gericisi olarak nitelendirilmektedir ama daha Tür-

kiye Cumhuriyeti kurulmadan önce, anaokulları açacak kadar modern birisidir.”² Bütün bu paradokslarla birlikte kendisinin muhalif kişiliğinin siyasi ve duygusal sebeplerle birlikte, din, toplum ve hatta eğitim gibi konulardaki düşünceleriyle şekillendiği görülmektedir. Bu bakımdan kendisinin din, toplum ve eğitim ile ilgili düşüncelerini ortaya koymak ve muhalif karakterinin oluşmasında bu düşüncelerinin etkisini değerlendirmek, tarihi bir eksikliği gidermek açısından önemlidir.

Araştırmanın temel amaçlarından birisi, genelde askeri bir şahsiyet olarak bilinen Kâzım Karabekir’in, aslında tek yönlü bir kişilik olmayıp, birçok alanda özgün fikirleri olan önemli bir devlet adamı olduğunu ortaya koymaktır. Cumhuriyet’i kuran egemen ideolojiye karşı muhalif bir tavır takınan Kâzım Karabekir’in, özellikle din, toplum ve eğitime dair görüşlerini ortaya koymak bu çalışmanın ana hedefini oluşturmaktadır. Kâzım Karabekir’in bu görüşlerinde hâkim ideolojiye karşı muhalif bir tavır alması, belli bir kesim tarafından ideolojik olarak eleştirilmekte, yine belli bir kesim tarafından da resmi tarih anlayışına ve M. Kemal Atatürk’e karşı alternatif bir kişilik olarak aynı gerekçeyle yüceltilmektedir. Bu çalışmada, yukarıda bahsedilen Kâzım Karabekir’in din, toplum ve eğitim ile ilgili görüşlerini, objektif bir şekilde aktarmak ve bu görüşlerinin muhalif kişiliğine olan etkisini incelemek temel hedefimizdir.

Kâzım Karabekir Paşa hakkında fazla olmasa da çeşitli eserler yazılmıştır. Ancak bu eserlerin birçoğu kendi yazmış olduğu kitaplar üzerinden derlemeler olarak karşımıza çık-

² Mustafa Armağan, *Kâzım Karabekir’in Gözüyle Yakın Tarihimiz İstiklal Savaşı’nın İcyüzü*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 12.

maktadır.³ Cumhuriyet devrimlerinde yaşanan dini tartışmalarda, hakim ideolojiye karşı kendi düşüncelerini açık bir şekilde ortaya koyan K. Karabekir Paşa, muhalif görüşleriyle araştırılmayı hak eden bir kişiliktir. Bu bağlamda ortaya konulan bu çalışmanın amacı, Paşanın, resmi ideoloji tarafından göz ardı edilen görüşlerini (din, eğitim ve toplum) ele alarak objektif bir şekilde okuyucuya sunmaktır.

3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Doküman incelemesi tekniği ile hazırlanan bu çalışmada, öncelikle Kâzım Karabekir'in din, toplum ve eğitim ile ilgili düşünceleri bizzat kendi yazmış olduğu eserlerinden faydalanılarak aktarılmıştır. Bu eserlerin yanında Kâzım Karabekir'in bu düşüncelerinin oluşmasında sosyolojik ve siyasi ortam dikkate alınarak, meclis konuşmaları, yakın arkadaşlarının hatıraları ve o döneme ait konuyla ilgili basına yansıyan bilgiler, çalışmaya kaynaklık eden ana unsurlardır. Bu bilgiler ışığında Cumhuriyet'e giden yolda önemli simalardan birisi olan Kâzım Karabekir'in resmi ideolojiyle bu konulardaki (din, toplum ve eğitim) görüş ayrılıkları ele alınıp, din-devlet ilişkileri açısından değerlendirilmiştir.

4. Literatür Bilgisi

Kâzım Karabekir ile ilgili yapılan bazı çalışmalar:

Taşkıran (1992),⁴ “Kâzım Karabekir Paşa'nın Askeri Hayatı ve Komutanlığı” adlı çalışmasında, genel olarak Kara-

³ Armağan, *Kâzım Karabekir'in Gözüyle Yakın Tarihimiz İstiklal Savaşı'nın İcyüzü*, s. 13.

⁴ Cemalettin Taşkıran, “Kâzım Karabekir Paşa'nın Askeri Hayatı ve Komutanlığı”, (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 1992)

bekir Paşa'nın askeri kimliğinin araştırıldığı ve çeşitli bölgelerdeki komutanlığı dönemindeki faaliyetlerinin ele alındığı bir çalışmadır.

Uçkan (2000),⁵ “Kâzım Karabekir'in Eğitim ile İlgili Eserlerinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında, Karabekir'in kaleme almış olduğu eğitime dair eserlerinde özellikle “çocuk davamız” “öğütlerim” gibi kitaplarındaki fikirlerinin din eğitimi açısından genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Evcin (2004),⁶ “Kâzım Karabekir Paşa'nın Türk İstiklal Savaşı'ndaki Rolü” Karabekir Paşa'nın Milli Mücadele dönemindeki askeri faaliyetlerini konu alan bu çalışma, özellikle Doğu Cephesi komutanlığı dönemindeki askeri rolünü ortaya koymaktadır.

Sivaz (2009),⁷ “Milli Mücadele Döneminde Erzurum ve Çevresinde Yapılan Beden Eğitimi ve Spor Faaliyetleri” adlı eserinde, Karabekir Paşa'nın Doğu Anadolu Bölgesinde askeri kimliğiyle uygulamış olduğu bedensel talimler incelenmiş, bu talimlerin uygulanma biçimleri, gerekçeleri ve toplumsal işlevleri ön plana çıkarılmıştır.

⁵ Ayşe Uçkan, “Kâzım Karabekir'in Eğitim ile İlgili Eserlerinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000)

⁶ Erol Evcin, “Kâzım Karabekir Paşa'nın Türk İstiklal Savaşı'ndaki Rolü”, (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004)

⁷ Bayram Ali Sivaz, “Milli Mücadele Döneminde Erzurum ve Çevresinde Yapılan Beden Eğitimi ve Spor Faaliyetleri”, (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, 2009)

Dinç (2011),⁸ “Kâzım Karabekir’e Ait Çocuk Şarkılarının Eğitim Müziği Açısından Değerlendirilmesi” bu çalışmada, Karabekir’in Çocuk şarkıları incelenmiş, özellikle çocuklar için yazmış olduğu oyunlardaki şarkıların çocuk eğitimi için önemi vurgulanmıştır.

Osrak (2016),⁹ “Kâzım Karabekir’in Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasındaki Faaliyetleri” adlı bu çalışmada Karabekir’in askeri ve siyasi kimliği ön plana çıkarılarak, özellikle başkanlığını yaptığı Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasındaki muhalif tutum ve davranışları incelenmiştir.

⁸ Ayşegül Dinç, “Kâzım Karabekir’e Ait Çocuk Şarkılarının Eğitim Müziği Açısından Değerlendirilmesi”, (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2011)

⁹ Selim Osrak, “Kâzım Karabekir’in Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasındaki Faaliyetleri”, (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016)